

Text íntegre de la presentació del llibre de Biel Pubill i Josep M. Raduà

GARBA DE FEINES

a càrrec de

Jordi Ferrús i Batiste

Ascó, 17 de maig de 2003

Evidentment si jo trio un treball és perquè gaudeixo amb vosaltres, gaudeixo cada any que surt un nou llibre perquè per a mi és una font d'informació. La presentació d'avui serà diferent: serà seriosa, reivindicativa... sempre posarem una mica de *conya* però té una intencionalitat molt clara: vinc a reivindicar una sèrie de coses, i d'agrair unes altres i de demostrar com a partir d'una col·lecció de fotografies i de l'interès per la història del poble se poden treure moltes conclusions.

DECLARACIÓ D'INTENCIONS:

1r.- Aprofitant l'avinentesa, i per l'autoritat que no tinc, declaro *INAUGURAT* aquest magnífic *LLIBRE-ÀLBUM* que, amb el títol **GARBA DE FEINES** han realitzat Josep M. i Biel, baluards, vetlladors, guarnidors i guaridors del PATRIMONI CULTURAL del poble d'Ascó, per manca – fins ara- d'altra voluntat efectiva...

2n.- Aprofitant l'ocasió que se'm brinda, vull reivindicar d'una vegada per totes que *sigo* reconeguda la feina d'aquestes dos persones que, amb llibres com aquest - que no són per llegir, sinó per mirar, que no cansen la vista sinó que reviuem la memòria, dons mos passegen pel nostre

passat tradicional -, van posant les primeres pedres - que ja són fonaments i parets mitgeres - d'un MUSEU LOCAL...

Un MUSEU LOCAL, tan desitjat, tantes voltes promès i encara no assolit, i això que ja fa més de trenta anys que un altre *adalid* de la cultura d'Ascó, el primer de tots, en **Carmel Biarnés**, ja somniava tenir-ne un per a tots, i com li negaren, se'n va fer un per a ell, casolà, però admirable i admirat per tots aquells que el vam visitar.

3r.- Aprofitant l'oportunitat i abusant de la confiança, vull obrir la porta de la primera sala del futur Museu Local, avui encara *Virtual*, que en la seua tercera fase - 1^a: *L'Ascó d'ahir* i 2^a: *Faldetes i Calçons*, dels mateixos autors- presenta l'exposició temporal, perpètua, gràfica, impresa, eterna, emotiva, històrica, documental, etnogràfica, cultural, *TOTAL*, amb *lo* següent títol:

GARBA DE FEINES,

subtitulada:

Oficis perduts però retrobats, Feines que mai es perdran.

L'estructura social local.

Amb fotografies cedides per les col·laboradores i els col·laboradors: M. Cinta, Gina, Eulàlia, Miquela, Sisco, Amàlia, Pura, Josep Miquel, Mariano, Magda, Conxita, Josep, Dolors, Agustina, Àngela, Carme, Teresa, Madalena, Joan, Carme, Montserrat, Antonio, Josep, Cinta, Rosa, Joan, Teresa, Rosita, M. Dolors, Malena i Victòria. Van les meues sinceres gràcies per endavant.

Lletra i veu en *off/on* del qui us parla, ambientació a les Escoles Municipals, música de fons la que *sono*, escenografia i figuració la que hi ha, però faltant *lo* principal: els objectes i documents de la cultura tradicional local que de segur hi hauria al Museu Real.

Passeu doncs a visitar, gràcies a aquest llibre-guia, un Museu de paper, nostre, tan nostre com ho són els nostres records. Un Museu que encara no tenim, però que hauríem de gaudir des de fa temps.

Com a tot museu hi ha d'haver una sèrie de senyals per orientar la gent, cap a on pot anar i cap a on no pot anar.

PANEL·L 1, ELS MAJORS O GRANS

El primer panell seria aquell grup social que jo denomino els "Majors o Grans", eren els propietaris, els comercials grans, que en el cens electoral de 1934 se'ls hi adjudica l'estatus de **propietaris**, front al de l'altre status, de propietaris de terra, que se'ls anomenava **llauradors**, i que se'ls coneixia com a pagesos.

En els censos de població posteriors, dels anys 40-60, es converteixen tots en **agricultores**. La dictadura el que pretenia era homogeneïtzar una realitat.

A mi els tres llibres em serveixen d'arxiu documental per confeccionar una ponència, una conferència o un panell virtual d'un museu. En aquesta fotografia a l'illa de cal Cavaller es veu molt clar el propietari i la seva filla, i l'altra classe social, els depenents, els jornalers o els mitjos.

FOTO DE L'ILLA DE CAL CAVALLER 01

En aquesta categoria social, també dels grans o majors o benestants, hi trobaríem els oficis dels professionals lliberals: **lo senyor metge, lo farmacèutic, lo secretari, lo veterinari**.

Aquí tots coneixem aquesta fotografia que és veritablement encara tot un document de com era la farmàcia als anys 30 i 40 i 50, i quantes voltes s'han parlat de malalties, de desgràcies, de tot allò que s'afegia, esperant que el senyor Ramon ens facilités la medicina que ens havia preparat.

FOTO FARMACÈUTIC 02

Aquí també un altre representant d'aquest grup social dels benestants –**el capellà**–, que ric no ho era pròpiament, però tenia poder, i això el col·locava en una situació que gràcies a les seves influències política, ideològica i religiosa, dins i fora la vila, també entraria en aquest status dels benestants. No identifiquem el personatge amb la persona, però això passava aquí i passava a tot arreu, en el moment en què Església i Estat no es diferenciaven. Bé, ara últimament tampoc.

PANEL·L 2, ELS MEDIANS

El segon panell seria el que denomino els “Medians o Mitjans”, que tots coneixem com els **pagesos** o **llauradors**. Aquests treballaven la seua pròpia terra, d'ells mateixos deien que “*amb lo seu podien passar*”, però això era una situació d'equilibri que al venir una crisi, a la mínima, la collita tururut. Havien d'anar al jornal, o havien d'anar a mitges o havien d'anar fora vila. I aquí tenim un element gràfic que representaria aquest status.

FOTO VEREMA D'ÀNGELA 03

Els **pastors** també formaven part d'aquest grup dels mitjans. Generalment estem parlant de grups familiars (de gent que vivia a la mateixa casa, sota el mateix sostre, i que menjava a la mateixa taula) de mitjans propietaris que tenien ramats i/o terra. Com els pagesos, també en podien portar de terra o anar al jornal de tant en tant.

FOTO PASTORS 04

La selecció no només pretén que siguin il·lustratives, sinó també fer petits homenatges a aquella gent que tots coneixem, per això ni els nomeno, que formen part dels nostres records més íntims, i que són els protagonistes,

amb cara i ulls, amb noms i cognoms, de la nostra vida i de la història del poble.

PANELL 3, ELS MITGERS O PETITS

Un grup molt nombrós –n’hi queden encara de mitgers?- fins a l’any 1975 n’hi havia molts. També eren famílies de petits propietaris, tan petits, que havien de portar la terra dels altres.

Aquí se’ls deia *mitgers*, no sols perquè portaven la terra a mitjos, perquè també la devien portar a terços. A fora se’ls coneixia com a parcers. I a Itàlia com *messaccia*. A cada lloc se’ls deia d’una manera diferent, però el sistema, el tipus de contracte a tot el Mediterrani era idèntic.

La collita a mitges, a terços o a quarts depèn de si es regadiu o és secà, i depèn de si és vinya o cereals.

Gairebé tothom tenia terra al poble, poca o molta, i a més de portar la seva, portava la dels altres. No en tenien prou amb la seva i no els hi quedava cap més remei que anar a mitges.

FOTO DELS SEGADORS 05

PANELL 4, ELS D’ENMIG

Els d’enmig: que ni eren pagesos, ni eren jornalers, ni eren mitgers, ni eren grans propietaris... eren artesans, però al mateix temps treballaven la terra. Els artesans, petits comerciants i petits industrials locals: famílies i grups domèstics especialitzats en oficis i serveis diversos i necessàries. No solament pel treball de la terra, sinó també per l’oci. I què hi podíem trobar? Botiguers, *panaders* i pastissers, estanquers i cafeters, carnisers, lleters, fusters, ferrers i mecànics, carreters i boters, basters, aubardoners i matalassers, picapedrers, teulers, gessers, canyissers, cadirers, paletes i menobres, *marmolistes*,

pintors, sabaters i espadenyers, sastres i modistes, rellotgers, electricistes...

Era tal la tradició d'algun ofici en alguna família que li donava nom a la casa i a les persones. És l'exemple de l'ofici que ha donat nom, no sols a la persona, sinó als avantpassats, als descendents, i si continuen, als que vindran, i si es para l'ofici, continuaran sent pastissers, encara que no tinguin forn i facin pa.

Si parlem de ferrers, que els hi ve de ferrer, no tant de fer ferro, sinó de ferrar els animals. N'hi havia alguns que fins i tot xollaven. Al mateix temps que els ferraven, els xollaven.

Picapedrers n'hi va arribar a haver 23 al poble. Però en aquest cas no han donat nom a cap família, potser perquè era una cosa que no es mantenia gaire: ho agafem però si podem marxem, ja ho agafarem quan hi hagi necessitat.

No perdem la manera de *nomenar* la gent del poble. Ara als nens, quan se'ls diu "tu de qui ets?", te diuen nom i cognoms. S'ha perdut tota aquesta manera de referenciar, no sols indica o assenyala una persona, sinó tota la seva família, i aquí ens han marcat tant amb els cognoms repetits, llavors no aconseguim identificar a tot el grup familiar, que era per al que servien els *apodos* o malnoms. Tenien la funcionalitat per bé que de vegades a qui se li adjudicava era per mala llet, molta mala llet. I després ja es quedava, perquè com menys ho volies, més t'ho deien. Jo me'n recordo: "Gallina!". Quan jo vaig començar a dir, jo Jordi de Gallina, se *acabó*. Mentre et deien, "no t'ho has de deixar dir", més "gallina, gallina, gallina". Evidentment, jo estic orgullós dels meus dos cognoms, però el meu *apodo* al poble sol el tinc jo i la meva família. No el té ningú més.

Més oficis especialitzats. Juntament amb els barbers –més tard vindrien les perruqueres als anys 60, no n’hi havia de perruqueres aquí al poble- traginers, barquers, llaüters, recaders, aiguaders, barquers, etc., formaven part de famílies que tenien poca terra pròpia o en portaven a mitges o anaven al jornal.

Una mica el que ha dit Biel: molts oficis, pocs beneficis. Però no hi havia cap més remei per donar menjar a la família.

La barberia era una mica la tenda on els homes feien petar la xerrada. A la nit al cafè, i l’endemà els que es trobaven a la barberia confirmaven o desmentien el que havien sentit al cafè. Llavors l’home quan arribava a casa del cafè li contava a casa al llit, no ho diguis gaire fort, que ens sentiran. Tot ho feien calladets, perquè com hi havia família pertot arreu...

L’endemà la dona se n’anava a la botiga, “mira *lo* que m’ha dit l’home”. “A mi també m’ho ha dit!”. Confirmaven o desmentien la manera d’informar-se del que estava passant al poble, a banda de tota la interacció social que hi havia, i de barbers, que n’hi havia uns quants, servien d’això, d’informació en donaven poca, però la tenien tota, igual que les botigueres.

FOTO BARBER 06

ARTESANS, BOTIGUERS, PETITS INDUSTRIALS, ETC.

Oficis	1934	1936	1940	1960	1965	1970
Botiguers i botigueres	14	13	33	19	27	22
Carnissers i carnisseres	3	3	2	2	3	4
Panaders i panaderes	7	7	7	5	4	4
Paletes i menobres	18	12	11	10	7	8

Gessers	4	4	4	2	2	2
Teulers	3	3	1	1	--	--
Cadirers	1	1	1	1	--	--
Fusters	9	9	8	7	7	5
Carreters i boters	2	2	2	2	--	--
Aubardoners i basters	3	3	2	2	2	2
Pintors	--	--	--	3	3	3
Picapedrers	23	23	12	1	4	6
Marmolistes	1	1	1	1	3	3
Ferrers	6	5	6	9	4	2
Llaüters	11	6	--	--	--	--
Barquers	2	2	1	3	1	1
Recaders i transportistes	--	5	--	3	6	2
Barbers	5	11	13	8	3	3
Sastres i modistes	6	10	7	7	5	5
Sabaters	2	2	1	1	1	1
Espardenyers	3	3	1	--	--	--
Cafeters	2	4	5	5	5	--
Fondes	2	2	--	1	--	--
Drapaires	--	1	1	1	1	--

Aquí tenim com anaven evolucionant des de l'any 34 els diferents oficis. A partir dels 70 es podrien posar zeros a molts oficis. Paletes i menobres sempre n'hi ha hagut uns quants, després del 75 cap aquí van anar pujant perquè hi havia molta demanda. Això està tret del Cens de Població, i era la manera que Hisenda feia pagar els impostos, llavors la gent enganyava una mica.

Els carreters i boters, tururut, des del moment que els carros van començar a tenir rodes de goma, i després les vares i la caixa va passar a mans dels mecànics, que era un ofici que va anar augmentant.

Aubardoners i basters, mentre hi van haver rucs... i no és mala intenció. Ara s'han acabat, però déu n'hi dó els rucs que hi ha... i això sí és mala intenció.

Picapedrers: 23. El 1940, 12, del 40 cap aquí, cap avall. Potser n'hi havia més dels que es declaraven.

Els ferrers anaven augmentant però també s'anaven reconvertint en mecànics. Els llaüters van desaparèixer, a l'any 40 no n'hi havia cap, i dels barquers, mentre hi havia barca, i no hi va haver pont, doncs almenys un es va aguantar. Els espardenyers també han desaparegut.

Sastres i modistes, a banda que era un de les poques feines especialitzades per les dones, era on les altres dones anaven a aprendre a cosir. Hi havia dos o tres llocs, on les dones que es volien casar totes es feien aixovar. Moltes l'havien d'amagar perquè no es casaven.

Un altre ofici en benefici de l'oci, el cafè. Això és ca l'Escolà. Com es veu, les bones relacions amb les autoritats hi eren. Aquí havíem de parlar com un lloc on la gent es trobava, no hi havia tele, hi havia el cine al costat (dissabte i diumenge només), el lloc on els homes jugaven a la botifarra, les dones si no anaven acompanyades no hi podien entrar, excepte després del ball de vermut de festa major. Juntes sí que hi podien entrar.

FOTO BAR CA L'ESCOLA 07

Els cafeters pràcticament desapareixen l'any 65. Vosaltres us en recordeu del primer cafè que es va convertir en bar? Ca Pino va ser el primer. A la plaça de l'Església era un cafè, van fer una reforma, van treure aquelles neveres porta petita, van treure allò i es va acabar el cafè, va entrar la Mirinda, es va acabar el Suau...

Després un altre ofici molt reconegut era el drapaire, que recollia les pells de conill i a canvi et donava quatre agulles o un tros de veta.

ELS NOUS OFICIS DEL SEGLE XX

Oficis	1934	1936	1940	1960	1965	1970
Mecànics	2	1	1	2	7	2
Electricistes	1	1	3	5	4	4
Taxistes	--	--	--	--	2	2
Bars	--	--	--	--	--	6
Perruqueres	--	--	--	--	1	2

I bé, els nous oficis i les noves tendes del segle XX: mecànics, electricistes, taxistes, transportistes, els bars (a l'any 70 n'hi havia sis, no us dicres de l'any 75, o 79 o 80. I no he posat els altres bars que hi va arribar a haver al poble). També el que va anar augmentant poquet a poquet van ser les perrueries.

PANEL·L 5: ELS PETITS FUNCIONARIS

Un altre grupet social que podríem diferenciar, encara que no fos gaire nombrós, eren els petits funcionaris, els que tenien un sou segur, però tan petit, tan petit, que "passes més gana que un mestre d'escola". Els mestres i les mestres no eren gent benestant però tenien relació íntima amb el grup primer. I tots hem tingut experiència a l'escola, tots hem patit, de vegades, el mal caràcter dels mestres que venia del sou tan petit que tenien.

L'agutzil i el sereno també eren dos figures que tenia el funcionariat local, dos figures indissociables del dia i de la nit al poble, el que pregonava i el que vigilava, i suposo que algun cop es trobaven i es passaven el torn: "de dia ha passat això", "de nit ha passat allò altre"...

A mi m'han contat una vegada que el sereno va veure fantasmes, i ho va dir, llavors la seva dona ho va dir a la tenda, es va trobar una altra dona, i "vés, *lo* meu home m'ha dit *lo* mateix", el poble espantat, al poble hi ha fantasmes. El sereno i l'agutzil ho van investigar i diu: "Vine cap aquí, de fantasmes no n'hi ha; l'altra nit es va escapar un ruc (no diré de qui, però era d'una dona), i se li va escapar de nit i el va sortir a buscar, i cada vegada que veia un home s'amagava perquè va sortir amb *camisón*, i d'aquí el fantasma".

Els músics també era una mica aquell ofici que complementava el ser mitger, el ser jornal·ler, el treballar a la fàbrica, ser barquer... i al mateix temps alegrava la vida als altres. Els pobres músics mentre

nosaltres ens divertim, ells treballen, i suen, igual com nosaltres quan ballem.

FOTO AGUTZIL, SERENO I MÚSICS 08

Aquest és un altre homenatge. De fet, si joestic aquí és per dos persones, per la motivació que em van donar: en primer lloc, la Sra. Ramunda i després Carmel. Tots gairebé han passat per aquesta meravellosa guarderia o escola-bressol, avançada a l'època, perquè era mixta, perquè no hi havia diferències de sexe, perquè al mateix temps que apreníem doctrina, apreníem totes les malifetes, la llibertat era tan ampla... i el pati era tot el poble, perquè ens escapàvem. Fèiem la volta al perxe, pujàvem les escaletes del cementiri, però a ella la respectàvem. Quan venia Rosó, que de vegades la substituïa, no hi havia manera, no ens podia barrerar de cap manera.

PANEL·L6: ELS I LES MENORS

Un altre grup social: els i les menors, jornalers i jornaleres, mossos i criats. La diferència entre jornalers i mossos era que els primers eren estacionals(èpoques de collita, de treball feixuc al camp) i els segons eren aparentment fixes, fins que l'amo es cansava. Tenien tots poca terra o gens, havien d'anar al jornal a treballar la terra dels altres a canvi d'un jornal, és a dir, tenien tan poc que no es diferenciava el que cobraven, de la jornada que feien, del nom que tenien. La mateixa paraula servia per a tot: jornal·ler, jornal i anar al jornal.

No sols anaven al terme, quan convenia se n'anaven a segar a l'Aragó, se n'anaven a l'avellana al Baix Camp (les dones, les joves, per comprar-se de vegades la roba per fer-se l'aixovar), se n'anaven a *vermar* a la Terra Alta, o al Priorat, a França (dones sobretot, a *vermar* o a la cirera), on fos, perquè quan hi havia crisi al camp, havien de buscar *los fisols* fora. No hi havia altre remei.

Aquí tenim un grup de nois i noies joves, que potser era el primer cop que sortien fora vila, al Baix Camp, i tornaven amb quartos perquè a casa seva no els podien donar per les festes o els diumenges o per comprar-se unes sabates.

FOTO AVELLANA 09

Un altre fenomen era les dones que de ben petites no els hi quedava cap més remei que portar a les xiquetes (tenien 8-9 anys) a servir a casa dels senyors a Reus, a Barcelona, feien de criades o bé entraven de criades a les cases fortes del poble. La justificació, per no dir que fos explotació per la pròpia família, era que allí aprendrien les feines domèstiques necessàries per poder-se casar, perquè clar, a casa no hi havia quartos, almenys si ho saps fer, seràs un bon partit, etc.

Evidentment el sou que allí cobraven l'enviaven cap a casa. Era un complement pel sou del jornalero, pel sou del mitger, pel sou de la mare que va saber el que podia vendre a la porta de casa... Deien que sortien bones mestresses de casa (però algunes o moltes es quedaven solteres), però fins fa poc hi va haver dos o tres casos al poble que van tornar un cop jubilades. Si no sabeu qui, feu memòria.

PANEL·L 7: ELS BRACERS

Un altre grup social que a poc a poc es va anar fent gran, ara és el majoritari, eren els bracers (els obrers), encara que al Cens de Població apareixen com a *braceros* perquè obrers semblava massa revolucionari. Obres industrials a Flix (Illaüters, miners que van poder entrar a l'electroquímica), els ferroviaris, els peons caminers (n'hi havia dos o tres al poble), els miners a Mequinensa, a Faió, a Bellmunt del Priorat, fins i tot, a la crisi de la fil·loxera se'n van anar a França a treballar a la mina. Si tenien terra aquests, ben poca la majoria, o si no treballaven a mitges, anaven al jornal quan podien, a més a més d'anar a la fàbrica, anar a la

mina, anar a fer carreteres... Una de les feines més dures que hi pot haver: la mina.

PANEL·L 8: LES QUE NO COMPTAVEN

I finalment les que no comptaven, ara han començat a comptar una mica les dones, perquè no comptaven, formaven un grup social a part, independentment si eren dones de pagesos, de mitgers, d'artesans... però no comptaven, no figuraven enlloc, a part d'*amas de casa*, que es passessin la vida darrere d'un taulell o davall d'un oliver. Eren feines que no es podien deixar de fer: agranar, comprar, netejar, fer el menjar, rentar la roba al riu, anar a buscar l'aigua, *cuidar* els malalts, els vells, els nens, cosir i brodar, resar... (perquè els homes no resaven més que els missaires, els homes només anaven als *enterros*), a més a més, anaven al tros, al jornal, portaven la tenda, venien verdura, feien pregonar el peix per vendre'l... però als censos i als padrons apareixien com *amas de casa*.

Tota una sèrie de treballs, tasques i destreses..., però sense elles no hi havia *ni home que visqués ni casa que valgués*. Fins ara fa poc no s'ha començat a reconèixer aquest treball, aquesta espècie humana tan estranya i tan rara fins fa poc que són les dones. De ben petites ja anaven a buscar aigua, fent equilibris per aquests costers i aquests clots del carrer dels Clots i de la baixada de la Capelleta. Això s'hauria de recuperar i s'hauria de crear una escola de portar cànters al cap, plens, no buits. S'acabarien tots els mals d'esquena.

Cosien per la resta de la família, algunes van cosir fins al dia abans de morir, sinó feien *ganchillo* feien ganxet, sinó feien mitja, sinó filaven llana... tot ho feien elles, absolutament tot. Fins i tot havien de netejar el carrer, obligatòriament, cada de matí. Evidentment entraven en col·laboració amb els homes, primer els homes junyien els animals, els animals cagaven quan els treien del corral, i elles ho netejaven tot i el carrer net.

Hem vist el passat històric i jo continuo reivindicant. Cal Cavaller,
futur museu?

Moltes gràcies!

JORDI FERRÚS i BATISTE

ASCÓ, 17 MAIG 2003

Sala d'Actes del CEIP Sant Miquel

[FOTO PRESENTACIÓ LLIBRE 10](#)

.....

Garba de feines

Núm. 3 de la col·lecció La Galvana

Biel Pubill i Josep M. Raduà

Gràfiques del Matarranya, Calaceit, 2003

.....

Aquest recull l'ha editat la revista MALPÀS en el núm. 42 corresponent al mes de març de
2004.